

ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНЕ ВИХОВАННЯ ЯК УМОВА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

У статті розглядається значущість особистісно-орієнтованого виховання в професійному становленні і розвитку майбутніх учителів під час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі, роль колективу студентської групи в цьому процесі.

Ключові слова: особистісно-орієнтоване виховання, студентська група, професійне становлення, саморозвиток.

Відомо, що система освіти і виховання – головне джерело збільшення інтелектуального потенціалу суспільства. Чільне місце в цій системі займає вчитель: він визначає прогрес загальноосвітньої, середньої спеціальної та вищої школи. Ось чому його професійне формування, становлення і розвиток є пріоритетними напрямками в теорії та практиці освіти й виховання. Набуття людиною достатнього життєтворчого потенціалу, який би забезпечив успішне досягнення нею вищих духовних цілей і гуманістичних сенсів її буття, безпосередньо пов'язане зі способом привласнення суспільних норм. Свою життєстверджуючу функцію особистість може сповна реалізувати, якщо ці норми будуть внутрішньо сприйнятими нею, стануть невід'ємною частиною уявлення про саму себе. Саме це є складовою саморозвитку і самовиховання людини як особистості, що, у свою чергу, є основною метою виховання як суспільного явища. Не останню роль в цьому, на нашу думку, відіграє особистісно орієнтоване виховання [3].

Науковцями розглядаються "особистісно-орієнтоване виховання" (І.Бех та ін.), "особистісно-орієнтоване навчання" (Г.Атанов, О.Савченко та ін.), "особистісно-орієнтований підхід" (М.Коляда, О. Пехота та ін.) та ін. Так, О.Савченко зауважує, що особистісно-орієнтоване навчання передбачає організацію навчання на засадах всебічного врахування індивідуальних потреб і можливостей студента, глибокої поваги до його особистості, ставлення до нього як до свідомого і відповідального суб'єкта навчально-виховної взаємодії з викладачем і ровесниками. При цьому метою такого типу навчання вчена визначає створення умов (змісту, методів, середовища) для індивідуальної самореалізації студента, розвитку і саморозвитку його особистісних якостей [3, с. 626].

На важливості особистісно-орієнтованого підходу в ході підготовки майбутніх спеціалістів наголошується в Концепції розвитку професійно-технічної освіти України, в якій саме його віднесено до пріоритетних напрямів професійної освіти. Зокрема, в Концепції подається поняття "особистісно-діяльнісна парадигма", яка сприяє духовному розвитку особистості майбутнього фахівця, формуванню національної свідомості, патріотизму, почуття професійної честі і гідності, уміння працювати у виробничому колективі, утвердженню партнерського стилю взаємовідносин між педагогами і учнями, впровадженню інноваційних педагогічних технологій, різних форм, методів і засобів навчання [3, с. 424].

Метою статті є визначення ролі особистісно-орієнтованого виховання майбутніх учителів у професійному розвитку.

Особистісно-орієнтоване виховання спрямоване на реалізацію сутнісної природи суб'єкта, якій відповідають цінності служіння, коли основним життєвим відношенням виявляється любов до інших людей. Це дозволяє людині виходити за межі своїх актуальних, наявних можливостей. Лише особистісно-орієнтованому вихованню під силу досягнення особистісно-розвивальної мети, оскільки воно акцентує увагу на усвідомлення вихованцем себе як особистості, на його вільне і відповідальне самовираження.

На думку І.Д.Беха, у процесі пізнання себе через інших людей, важливими є як позитивні, так і негативні міжособистісні стосунки. Так, наприклад, міжособистісні конфлікти, емоційні зриви допомагають самопізнанню. Цей досвід не слід ігнорувати чи прагнути забути. Щоб він слугував подальшому особистісному зростанню, його слід пережити, тобто знайти в собі сили здолати внутрішні протиріччя і відновити втрачену рівновагу. Пережити – значить зробити зусилля по перебудові психологічного світу, щоб знати смислову відповідність між свідомістю і буттям для підвищення осмисленості життя [1, с.140].

Засвоїти необхідні суспільні, професійні й особистісні цінності, а також набути вмінь налагоджувати необхідні соціальні зв'язки та відносини майбутні вчителі найбільш повно, на наш погляд, можуть у студентському колективі. Здатність розмірковувати, перш ніж діяти, спонукає студента до самоаналізу і, природно, до самовиховання і є тією необхідною роботою особистості над собою, яка закріплює виховні впливи на особистість, створює міцне підґрунтя для усвідомленої моральної поведінки за будь-яких життєвих обставин [1, с.4].

Зміст спільної діяльності членів групи опосередковує всі процеси внутрішньогрупової динаміки: розвиток міжособистісних взаємин, сприйняття партнерами один одного, формування групових норм і цінностей, форм співпраці та взаємної відповідальності. Стосунки, що склалися у групі, впливають на ефективність її діяльності.

Процес пізнання неодмінно передбачає безкорисну взаємодію з іншими людьми, необхідність поділитися результатами цього пізнання хоча б для того, щоб перевірити правильність цих результатів, не говорячи вже про те, що пізнання довілля містить у собі пізнання інших людей, мотивів їхніх вчинків, їхнього внутрішнього світу, а це призводить до розуміння й співпереживання.

Оскільки активізація навчання сприяє успішності студентів, формуванню позитивних інтересів, пізнавальної активності та самостійності, то вона надає їм можливості позитивно ствердитися в навчанні і за допомогою цього посісти гідне місце в колективі. Активізація навчання здійснюється через використання методів формування пізнавального інтересу: ігор, змагань, диспутів, суперечок, вікторин, аналізу життєвого досвіду студентів, ситуацій новизни, ситуацій створення успіху (схвалення, підбадьорення, подяка тощо); завдань у цікавій формі (загадки, вірші та ін.) за тими предметами, темами, до яких студенти виявляють схильність і які викликають подив, переживання; різних за характером завдань; створення проблемних ситуацій; колективної пізнавальної діяльності на заняттях; різних засобів наочності; технічних засобів навчання; індивідуалізації та диференціації навчання; роботи студентів з підручником на заняттях; контролю та самоконтролю різних видів у різних формах; використання нетрадиційних форм навчання; пізнавальної перспективи у навчанні. [5, с.269].

Організація колективної професійно-педагогічної діяльності, створення професійно спрямованої системи громадських доручень, здійснення педагогічно доречного керівництва первинним колективом сприяють розвитку самого колективу і професійному зросту, становленню професійної позиції його членів. Діяльність первинного колективу потребує професійно-педагогічної спрямованості. Протягом цієї діяльності необхідно підвищити ступінь включення майбутніх учителів у

професійно-педагогічну діяльність колективу [6, с.28].

Формуванню раціональних прийомів навчальної діяльності студентів сприяє створення в академічній групі атмосфери взаємної вимогливості студентів один до одного. На думку Н.С.Антонюк, якщо кожен студент буде вивчати себе і своїх товаришів, то це допоможе вирішити водночас два важливих завдання, по-перше, забезпечити оптимальний розвиток кожного студента під час навчання у вищому навчальному закладі і, по-друге, навчити майбутнього педагога аналогічним чином "бачити" своїх майбутніх учнів [6, с.48].

У своїй подальшій роботі з учнями для реалізації своєї активної педагогічної позиції на основі наукових знань, студент повинен уміти: вивчати особистість і окремі її властивості, застосовуючи комплекс методик; проектувати розвиток особистості й учнівського колективу; планувати і здійснювати навчання як цілісний системний процес, що формує знання й уміння в поєднанні з розвитком особистості школяра, створювати в колективі мікроклімат, що сприяє не лише засвоєнню знань, а й розвитку особистості в цілому; планувати і здійснювати роботу класного керівника як однієї з підсистем цілісного процесу формування особистості [5, с.30].

Ми вважаємо, що всіх професійних умінь майбутній педагог найбільш реально може набути за допомогою колективу навчальної групи, за умови доброзичливого ставлення один до одного всіх членів цього колективу. Слід зауважити, що для студентської молоді велике значення має психологічний клімат, який виникає у первинному колективі, адже студенти перебувають у безпосередньому контакті один з одним. Студентський колектив може відчувати як піднесення, ентузіазм, так і розчарування.

Натомість, під час проведеного нами аналізу системи професійної підготовки майбутніх учителів виявилася істотна недооцінка ролі академічної групи в навчальному процесі, у професійному розвитку особистості майбутнього вчителя. Як один з аспектів процесу підготовки у вищому навчальному закладі, на нашу думку, можливо розглядати взаємодію в нових для більшості студентів умовах життєдіяльності громадського середовища, в якому вони, майбутні вчителі, існують і реалізують себе як особистість. Засвоєння знань, набуття навичок практичної діяльності допомагають студенту розвивати в собі якості, які мають значення для професії педагога. Ми вважаємо, що процес навчання тільки тоді може стати гуманним, коли викладач разом з усіма студентами створить таке навчальне середовище, в якому кожен може максимально реалізувати своє "Я".

З огляду на зазначене, викладач повинен створити в студентській групі необхідний простір для найкращого прояву своєї індивідуальності, розкриття творчого потенціалу кожним студентом, сприяти його самопізнанню, саморозвитку, задоволеності його потреб. У свою чергу, все це сприяє можливості набувати такого психічного стану, який закріплює силу колективу, його можливості протистояти негативному впливу і залежить, з одного боку, від психічної стійкості індивідів, з іншого, – від рівня згуртованості колективу, його цілеспрямованості. Природно, що обидві умови психічної стійкості студентського колективу з'являються не самі по собі, а досягаються цілеспрямованою виховною роботою.

Студент не може нормально розвиватися без спілкування з колегами. Його навчання, громадська робота, різноманітна діяльність здійснюється безпосередньо в колективах вищого навчального закладу. І якщо це середовище несприятливе для його розвитку, то він витрачає багато сил або на пристосування до цього середовища, або на боротьбу з ним. І, навпаки, у сприятливому середовищі створюються умови для найповнішого розвитку творчих можливостей студента, його особистості. Уже на першому курсі перед студентами виникають складні нові завдання, які вимагають чіткої організації навчального процесу, вироблення навичок самостійної роботи з навчальною і науковою літературою, підтримки з боку колективу у подоланні труднощів. Соціальна спрямованість колективу групи виражається в єдності соціально обумовлених потреб, інтересів, цілей і завдань; внутрішньому прийнятті суспільно значущих цілей і завдань всіма або більшістю членів колективу; наявності колективних перспектив і зобов'язань, що передбачають діяльність на користь суспільства; наявності загальних справ, в яких беруть участь всі члени групи; ставленні членів групи до обраної спеціальності як до покликання [2].

У процесі активної колективної діяльності майбутні вчителі набувають умінь швидко й правильно приймати рішення, планувати цілі, засоби, хід і результати колективної діяльності, узгоджувати дії учасників колективної діяльності. Унаслідок цього всі члени колективу отримують задоволення від результату навчальної та громадської діяльності.

Підсумовуючи, доходимо **висновку**, що особистісно-орієнтоване виховання значно сприяють професійному становленню і розвитку майбутніх учителів під час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розгляді проблеми чинників, що впливають на професійне становлення і саморозвиток особистості майбутнього вчителя у процесі фахової підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання: науково-методичний посібник / І.Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998 – 204 с.
2. Донцов А.И. Психология коллектива (Методологические проблемы исследования): [учебное пособие] А.И. Донцов. – М., 1984. – 208 с.
3. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України; [гол. ред. В.Г.Кремень]. – К.: Хрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Лисовский В.Т. Советское студенчество: Социологические очерки / В.Т. Лисовский. – М.: Высшая школа, 1990. – 304 с.
5. Пути совершенствования психолого-педагогической подготовки учителя в свете основных направлений реформы общеобразовательной и профессиональной школы: тезисы докладов и выступлений на Всесоюзной научно-практической конференции. – Полтава, 1985. – 316 с.
6. Формування професіоналізму майбутніх педагогів в умовах педагогічного вузу: матеріали наук.-практ. міжвуз. конф. – Кривий Ріг, 1992. – Ч.2. – 130 с.